

багаторічне розуміння усатівської культури, як пізньотрипільської, В.Г. Петренко довів її інше походження — при тісних зв'язках з Трипіллям, вона сформувалася на базі Хаджидерської енеолітичної групи та археологічної культури Чернавода I, елементи якої, дослідник, до речі, виявив серед матеріалів Усатівського поселення («Я дарю ее Україні!» — небезпідставно вигукнув він на одній з наукових конференцій). Городища Усатове та Маяки дослідник вважав обрядовими центрами. В.Г. Петренку належить багато високоякісних друкованих, у т. ч. за кордоном, наукових робіт. Дослідник відзначався сумлінністю, наполегливістю, любов'ю та безкорисною відданістю до своєї роботи. Але ентузіазм не знімав з нього відповідальності за свою родину (батька втратили троє дітей). Працюючи в музеї, В.Г. Петренко докладав багато зусиль в будівництво експозиції. За його участю було відновлено розділи кам'яного віку, трипільської культури та інші. Маючи хист до креслення та малювання ним було зроблено деякі реконструкції та художнє оформлення експозиції.

Співчутливий, розумний, освічений, він був порядною, благородною, культурною, словом, інтелігентною, людиною, з якою було приємно і працювати, зокрема, у полі, і відпочивати, а спілкуватися — надзвичайно цікаво. Мав заслужений авторитет серед колег, та й не тільки серед них. Талановитості, професіоналізму, ерудиції В.Г. Петренка як вченого, хоча він так і не захистив дисертації, над якою працював під керівництвом відомого археолога К.К. Черниш, можуть позаздрити деякі доктори історичних наук. На жаль, у силу обставин останні роки життя не можна вважати розквітом його творчої діяльності, хоча було багато намірів, надій. Втім, він і тоді, звісно, працював. Наприклад, над енциклопедією культури Кукутень-Трипілля, що повинна вийти у Румунії. Шкода, що багато залишилось не втіленим. Зокрема, монографія по Усатівському комплексу, якій В.Г. Петренко присвятив багато років творчого життя.

Гірка, непоправна втрата... Світла пам'ять про Владислава Григоровича Петренка, Археолога і Людину, назавжди залишиться в наших серцях.

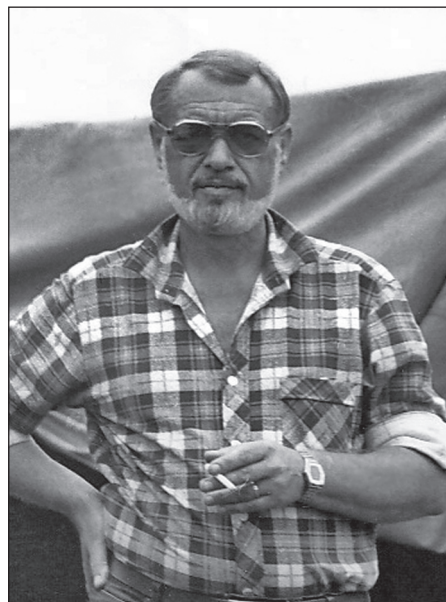

ДО 80-РІЧЧЯ ОЛЕГА ВАСИЛЬОВИЧА СУХОБОКОВА

У 2017 р. виповнюється 80 років з дня народження Олега Васильовича Сухобоківа. Співробітники відділу давньоруської та середньовічної археології, де працював науковець, пам'ятають свого колегу і відзначають цей ювілей. У наступному році виповниться також десять років, як О.В. Сухобоківа несподівано пішов із життя. Тепер впевнено можемо стверджувати, що з відходом Олег Васильович у вічність не тільки скінчилася ціла епоха, але оголилися зяючі прогалини у розвитку лівобережної слов'яно-руської середньовічної археології. З часом вони стають помітнішими та очевиднішими.

Учений з непересічним талантом, енциклопедичними знаннями і широкими науковими та філософськими уявленнями, Олег Васильович був справжнім науковим «господарем» Лівобережжя України. Ніхто не знав загальної ет-

нокультурної та історико-географічної картини Дніпровського Лівобережжя та особливостей археологічних та історико-культурних старожитностей окремих складових регіону краще, ґрунтовніше та детальніше, ніж О.В. Сухобоков. Йому вдалося розробити і обґрунтувати свою власну цілісну історико-археологічну та етнокультурну концепцію розвитку Лівобережної України за слов'яно-руської доби.

Основні її положення потребують подальшого розвитку, нового осмислення, доповнення новими матеріалами польових досліджень. На жаль, зараз у нас (у відділі?) немає вченого, який би міг вести дослідження та узагальнення на рівні, притаманному Олегові Васильовичу.

Зазначимо, що крім власне наукових чеснот, Олег Васильович був також талановитим організатором археологічних досліджень окремих регіонів, комплексів пам'яток і міст Лівобережжя. Він справедливо вважається «батьком-засновником» історичних дат і визначним дослідником низки літописних міст Лівобережної України: Нічен, Ромен, Лубни, Путивль. Загалом Олег Васильович здійснив розкопки низки ключових і епонімних пам'яток дніпровського Лівобережжя: Курган-Азак, Опішне, Кам'яне, Ніцаха, Путивль, Волинцеве, Латишівка, Ігорівка, Лухтівка, Лубни, Засулля, Ромен, Зелений Гай, Битиця, Циблі. Не всі матеріали проведених ним досліджень введені до повноцінного наукового обігу у повному обсязі і з необхідними узагальненнями. Важливу справу публікації результатів розкопок О.В. Сухобокова продовжують його колеги і учні. Зокрема, у 2012 р. була опублікована монографія ««Земля незнама»: население бассейна Среднего Псла в X—XIII вв. (по материалам роменско-древнерусского комплекса в с. Каменное)». Нині С.П. Юренко готує до друку узагальнюючу роботу за результатами спільних досліджень давнього Путивля.

Вагомий вклад належить Олегу Васильовичу у багаторічних польових дослідженнях середньовічних пам'яток Причорномор'я, які проводилися міжнародною українсько-турецькою Південно-Середньовічною археологічною експедицією під керівництвом С.О. Біляєвої.

Важливо те, що Олег Васильович відомий не лише як історик-славіст, а й фахівець з орієнтальних і номадичних студій, оскільки багато уваги приділяв зв'язкам та контактам слов'ян з їх східними сусідами — кочовиками, зокрема хозарами.

Практично всі теми дисертаційних досліджень, пов'язані з лівобережними середньо-

вічними старожитностями формулювалися, виконувалися та захищалися під керівництвом або за безпосередньої участі Олега Васильовича. Сьогодні вкрай не вистачає цієї мудрої координуючої живої участі Олега Васильовича. А вже продовжуються польові дослідження в різних регіонах Лівобережжя, накопичуються нові важливі матеріали і факти, що потребують осмислення та узагальнення. Відчувається необхідність вироблення загальної стратегії та планування цілеспрямованого вивчення різноманітних регіонів і пам'яток Лівобережжя.

Зокрема, актуальним завданням є сьогодні укладання детальної археологічної карти роменської культури і впорядкування зібраних за останні десятиліття матеріалів з її пам'яток. Збору, впорядкування, прискіпливого вивчення та ґрунтового аналізу потребують усі наявні факти фізичного стику роменських та давньоруських артефактів, об'єктів та шарів. Не менш масштабні завдання стоять перед давньоруською лівобережною археологією, яка зі смертю О.В. Сухобокова та В.П. Коваленка втратила не тільки своїх ключових дослідників, але й потребують вироблення нових стратегічних цілей та пріоритетних завдань. Зокрема, все більшої актуальності набуває проблема реалізації системної комплексної моделі всієї Сіверянської і Чернігово-Сіверської Землі на основі синтезованої археологічної карти. Також очевидною є необхідність проведення спеціальних цілеспрямованих розкопок і розвідок літописних міст Лівобережжя, центрів волостей, окремих значимих мікрорегіонів. Ці дослідження потребують окремого планування та підготовки науковців, здатних здійснювати відповідні наукові пошукові роботи.

Олег Васильович був справжнім природним втіленням і уособленням живого зв'язку між старшим і теперішніми поколіннями вчених. Йому випала нагода співпрацювати і спілкуватися з багатьма представниками старшого до- і повоєнного поколіннями вітчизняних археологів. Цікаві, дотепні, іноді кумедні і навіть трохи саркастичні розповіді про славетних науковців були однією з ознак «фірмового стилю» О. Сухобокова-оповідача. На превеликий жаль, ця спадщина так і залишилася незаписаною: Олег Васильович, попри вмовляння деяких колег, так і не встиг записати свої спогади і роздуми.

Всі, хто мав можливість спілкуватися з ним пам'ятають його неповторний гумор, широке коло його естетичних та загальнокультурних вподобань. Він був талановитим художником,

знавцем мистецтва і літератури, тонким політичним аналітиком, його глибокими знаннями та ерудицією послуговувалися колеги і друзі. Доля подарувала йому численні наукові відкриття і знахідки. Але справжнім скарбом та найважливішою знахідкою Олега Сухобокова стала його віддана дружина, вірна супутниця, вдячна колега, — Світлана Юренко. Ніжно і дбайливо плекає пам'ять і береже спадок бать-

ка донька — Ольга, яка сама стала фаховим істориком і зараз виховує онука Олега Васильовича — маленького Романа.

Вшановуючи світлу пам'ять Олега Васильовича, колектив відділу давньоруської та середньовічної археології ІА НАНУ всіляко підтримує розвиток ідей вченого, і далі буде робити все можливе для збереження і популяризації його наукової спадщини.

*А.П. Томашевський,
к. і. н., відділ давньоруської та
середньовічної археології ІА НАНУ*

ПАМ'ЯТІ О.В. СУХОБОКОВА

Мені не хотілось говорити про пам'ять, вона вже позначена назавжди в науці, й надовго у навколишньому світі, поки живуть маленькі та дорослі нащадки неординарної людини.

Відразу ж на згадку спадають експедиційні буденні події: Очаків, яскравий гумор, іронія непересічного Олега Васильовича, як завжди із улюбленцем Роні, без якого його неможливо було уявити. Енциклопедичні знання і відповіді, які він мав на будь-яке питання, вражали. Водночас в ньому ніколи не було навіть тіні зверхності, він органічно входив у середовище не настільки обізнаних, як він. Студенти його поважали, любили, не боялися, навіть попри його гострі зауваження.

Поява О.В. Сухобокова в Очакові у 1997 р. співпала із народженням українсько-турецької експедиції, науковим консультантом якої він був кілька років поспіль. Того ж року археологічна доля подарувала йому надзвичайне відкриття: були виявлені оригінальні залишки стін Очаківської фортеці, знищеної під час штурму і остаточно розібраної місцевими мешканцями у ХІХ—ХХ ст. Він простежив подвійну конструкцію фортифікації, яка складалася із двох стін: зовнішня стіна зведена із сирцевої цегли, у верхній частині якої трапилося кам'яне ядро, та внутрішня — з оброблених плит вапняку та ракушняку із забутовкою дрібним камінням. Досліджена конструкція повністю співпала із описом у документі, пізніше знайденому і

опрацьованому членами експедиції В. Остапчуком та К. Фінкель в Архіві прем'єр-міністра у Стамбулі. На плані початку ХVІІІ ст. вона локалізується як частина північної стіни Старої фортеці Очакова. Олегу Васильовичу щастило на унікальні знахідки, які рідко трапляються під час розкопок поселень чи міст: абсолютно цілий полив'яний горщик, точна аналогія якому знайдена у Білграді на Балканах, фрагмент полумиска ХV ст., подібного до таких самих із Середнього Подніпров'я, що наводило на думку про зв'язки Османського міста із українськими землями. Перелік можна продовжувати, але все це не просто удача, але й археологічна інтуїція, помножена на досвід та знання.

Всі, хто був того літа в експедиції, завжди згадують кумедний епізод, коли на Очаківську базу «Природа», де розмістилася експедиція, вперше приїхав відомий турецький професор Бозкурт Ерсой. Адаптація до незнайомої країни з незвичною мовою та культурою давалася йому вкрай важко, української чи російської мови він не знав, говорив турецькою та англійською, ще трохи німецькою. До того ж це був його перший візит до України. Прибувши на базу, турецький професор розгубився і не знав, як і про що говорити з нами, іноземцями. Нам теж треба було якось привітатися, познайомитися, ввічливо спитати Бозкурта Ерсою про переліт та дорогу, але і ми зникнули, бо також не мали достатнього досвіду спілкування з ту-